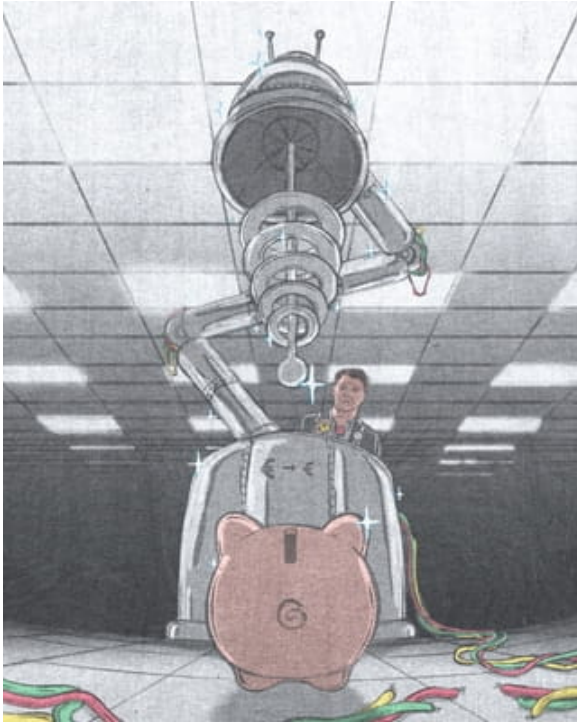

Het reddingsplan van Thomas Piketty is onnodig, onwenselijk en onhaalbaar

Simon van Teutem

15.07.26 Analyse 9-12 min

Illustraties door Lorenzo D'Alessandro (voor De Correspondent)

Stereconoom Thomas Piketty heeft uitgerekend wat ervoor nodig is om alle mensen op aarde in 2100 een fatsoenlijk leven te geven: alleen armere landen mogen economisch blijven groeien; mensen in rijke landen moeten flink minder gaan werken en drastisch minder gaan kopen. Die nobele gedachtegang werkt alleen op papier.

De Franse econoom Thomas Piketty was mijn jeugdidool. Ik verslond zijn bestseller *Kapitaal in de 21ste eeuw* (2013) over vermogensongelijkheid, schreef er mijn profielwerkstuk over en beloofde in mijn motivatiebrief voor de universiteit plechtig dat ik de internationale belastingontwijking zou helpen uitroeien. Ik wilde niet langer voetbalcommentator worden, maar econoom. (Je begrijpt dat ik in de pauze veel vrienden had.)

Nu staat diezelfde Piketty plotseling weer op alle internationale podia. Hij werkt tegenwoordig voor het World Inequality Lab, een onderzoeksinstituut dat zich richt op ongelijkheid. Vorige maand publiceerde hij met een groep onderzoekers een rapport over twee grote vraagstukken van deze tijd: klimaatverandering en ongelijkheid.

De onderzoekers namen de hoeveelheid CO₂ die de mensheid nog kan uitstoten om de opwarming te beperken tot 1,8 graden als uitgangspunt. Ze berekenden vervolgens hoe de welvaart die binnen dat budget mogelijk is, zo eerlijk mogelijk verdeeld zou kunnen worden over meer dan acht miljard mensen.

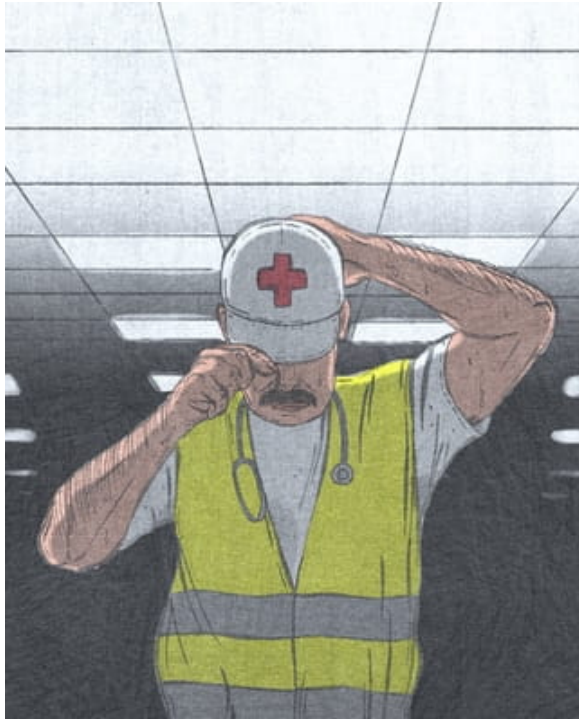
De hamvraag: kunnen we de planeet leefbaar houden én ieder mens op aarde een fatsoenlijk leven geven?

Piketty's antwoord: *ouais*, maar op één voorwaarde. Mensen in rijke landen moeten flink minder gaan werken en drastisch minder gaan kopen. Zijn team rekende uit hoeveel precies: in 2100 mag het gemiddelde inkomen nergens ter wereld boven de 60.000 euro per jaar uitkomen. Het Nederlandse bbp per capita zit daar nu al boven, met 65.000 euro. Oftewel: vanaf vandaag mag het gemiddelde inkomen hier alleen nog maar krimpen.

Een behoorlijk drastisch voorstel, dat de vraag oproept: is dit echt de enige oplossing om het klimaat te redden? En als er meer opties zijn, is Piketty's plan dan wenselijk, en haalbaar?

Voor ik me over die vragen buig: wat stellen Piketty en zijn collega's precies voor? Hun ingrijpendste idee: de overheid moet met wetgeving een 25-urige werkweek afdwingen. Regels zouden fulltimebanen straks moeten kunnen wegwerken. Daarnaast moeten we massaal overstappen van vervuilend werk – productie, de bouw – naar schoner werk, in het bijzonder de zorg en het onderwijs. Het deel van onze uren dat naar die sectoren gaat, moet wereldwijd omhoog: van 11 procent nu naar 43 procent in 2100.

Dit alles betekent dat de gemiddelde koopkracht in landen als Nederland langs twee wegen krimpt: lagere bruto-inkomens door minder uren werk, en hogere belastingen (want daarvan betalen we de zorg en het onderwijs). Wat je dan nog vrij te besteden hebt, moet van Piketty verder worden ingeperkt: deels via rantsoenering (denk aan een maximaal aantal vluchten per jaar), en deels via een heffing op eten, spullen en energie, die oploopt naarmate je meer verbruikt. Zo'n heffing is overigens alleen haalbaar als de overheid precies bijhoudt wat je koopt, en wanneer.

Zijn Piketty's plannen noodzakelijk?

In juni tikte de thermometer in het Zuidwest-Franse gehucht Pissos 44,3 graden aan, tijdens de zwaarste hittegolf die Europa ooit trof. De klimaatverandering raast door, en de mensheid moet haar CO₂-uitstoot ingrijpend verlagen om de schade te beperken. Piketty heeft volkomen gelijk als hij zegt dat snelle verduurzaming van de energievoorziening noodzakelijk is.

Nu zijn er grofweg twee manieren om die uitstoot te verlagen, en ze leiden naar twee volstrekt verschillende politieke koersen. De eerste is degrowth: het loslaten van economische groei in rijke landen. Het gemiddelde inkomen in landen als Nederland mag niet langer toenemen, en moet zelfs dalen, zodat we minder kopen en minder uitstoten.

‘Wij economen hebben de sommetjes gemaakt: “groei” is een gedoemde strategie – er is een betere weg’, kopte Piketty in juni met een aantal bekende degrowthers in *The Guardian*. Arme landen mogen nog wél groeien, maar niet sneller dan 3 à 4 procent per jaar – ook niet op plekken waar een gebrek aan inkomen nog honger en dode kinderen betekent.

Piketty ziet de krimp van het gemiddelde inkomen in rijke landen als de enige manier om de planeet leefbaar te houden. En twintig jaar geleden zou ik hem gelijk hebben gegeven. Maar sinds kort niet meer.

Zet je voor verschillende landen het inkomen én de uitstoot per persoon op een rij, vanaf 1850, dan zie je telkens hetzelfde: hoe rijker mensen werden, des te meer ze uitstootten. Vandaar dat de rijkste landen vandaag de dag ook de grootste vervuilers per hoofd van de bevolking zijn. Toen ik werd geboren, in 1997, leek economische groei onlosmakelijk verbonden met meer CO₂, en dus leek degrowth onze enige weg naar lagere emissies.

Maar de afgelopen decennia gebeurde iets wat daarvoor nog nooit was voorgekomen. In vrijwel alle rijke landen groeide het inkomen per hoofd, terwijl de CO₂-uitstoot juist daalde. In Nederland steeg het gemiddelde inkomen tussen 2005 en 2020 met 10 procent, terwijl de uitstoot per persoon met 35 procent kromp. In Roemenië namen de

inkomens zelfs met 72 procent toe, en daalde de uitstoot. En ja: de uitstoot veroorzaakt door alle (onnodige) spullen die we importeren is daarin meegerekend.

Het is een klein wonder: voor het eerst in de menselijke geschiedenis is de economische groei in rijke landen losgekoppeld van de CO₂-uitstoot. Dat heeft alles te maken met politieke keuzes die de kiezers in groeiende economieën de afgelopen decennia hebben gemaakt, van subsidies voor groene energie tot gedwongen emissiehandel. Dat brengt ons op de tweede manier: groene groei.

Wie het rapport van Piketty leest, krijgt sterk de indruk dat krimp de enige oplossing is om een klimaatramp af te wenden. En lees je de kleine lettertjes, dan is de verklaring daarvoor niet mals. Voor zijn basisscenario – het pad waarin zijn degrowth-agenda níét wordt ingevoerd – gebruikt Piketty een model dat naar eigen zeggen ‘prioriteit geeft aan snelle groei, terwijl het er niet in slaagt de energietransitie te versnellen of andere maatregelen te nemen om de uitstoot te verminderen’. Dit scenario leidt tot 4,8 graden opwarming.

Piketty schetst daarmee een zeer onrealistisch toekomstbeeld, waarin we de aarde gaan frituren door monsterlijke hoeveelheden kolen te verstoppen. Alle windmolens, zonnepanelen en kerncentrales gaan naar de stort (Joost mag weten waarom). En zelfs auto's, die in rap tempo elektrisch worden, gaan op vloeibare kolen rijden.

Toevallig is 4,8 graden precies de mate van opwarming van het beruchte RCP8.5-scenario. Vrijwel alle serieuze klimaatwetenschappers hebben dit scenario voor 2100 inmiddels afgeschreven. Dat Piketty uitgerekend zo'n radicaal uitgangspunt kiest – waardoor zijn degrowth-agenda onvermijdelijk lijkt – suggereert dat hij zijn conclusie alvast in zijn aannames heeft verwerkt.

Het feit dat economische groei niet met meer uitstoot gepaard hoeft te gaan, betekent overigens niet dat de aarde daarmee is gered. Er moet nog steeds veel verduurzaamd worden, en naast klimaatverandering kampen we met een verlies aan biodiversiteit, plastic in de oceaan, overbevissing, ontbossing, luchtvervuiling, enzovoort. Problematiek die verder reikt dan dit stuk, en ook dan het onderzoek van Piketty en zijn team.

Maar het dossier klimaatverandering laat zien waartoe groeiende economieën in staat zijn. En recent onderzoek toont aan dat ook onze grondstoffenvoetafdruk loskomt van economische groei. In het boek *Niet het einde van de wereld* wijst Hannah Ritchie – een van de meest gerenommeerde datawetenschappers op het gebied van klimaat en milieu ter wereld – erop dat elk van die problemen oplosbaar is, ook als rijke landen blijven groeien.

Zijn Piketty's plannen wenselijk?

Stoppen met groeien is niet alleen een slecht idee omdat het niet nodig is, maar ook omdat een hoger inkomen nog altijd wenselijk is, ook in rijke landen.

Toen ik Piketty's werk voor het eerst las op de middelbare school, was ik zelf ook sceptisch over groei. Ja, ik was

ervan overtuigd dat groei in arme landen keihard nodig was om aan extreme armoede te ontsnappen, maar in rijke landen zag ik vooral problemen die aanhangers van degrowth vaak te berde brengen.

Het eerste probleem: er zijn veel voorbeelden van activiteiten die weliswaar leiden tot economische groei, maar schadelijk zijn voor mens en planeet. Denk aan de online gokmarkt, waarover ik uitgebreid schreef, aan de tabaksindustrie, of aan de belachelijk dure gezondheidszorg van de Verenigde Staten.

Dit was een van de redenen voor Nobelprijswinnaar Amartya Sen (alweer een jeugdidool) om in de jaren negentig naar een alternatief te zoeken voor het bruto binnenlands product: een maatstaf waarin vrijheid zwaarder weegt dan materiële goederen, en levensverwachting en scholing even zwaar tellen als inkomen. Zijn werk legde de intellectuele basis voor de Human Development Index (HDI) van de Verenigde Naties.

Hoe komt het dat we daar zelden iets over horen in verkiezingsdebatten? Dat het Centraal Planbureau het niet elk jaar rapporteert? Het antwoord is eenvoudig: het bbp per hoofd hangt er vrijwel volledig mee samen. Hetzelfde geldt voor zelfgerapporteerde levenstevredenheid. Economische groei is geen perfecte graadmeter voor welzijn, nee, maar het komt er verdomd dichtbij.

Mijn tweede aanname was dat economische groei vooral ten goede komt aan de rijken en niet belandt bij de groep die een hoger inkomen het hardst nodig heeft. Maar dat is niet wat er is gebeurd. Integendeel: groei van het nationale inkomen gaat nog altijd hand in hand met groei aan de onderkant. De afgelopen vijftien jaar werd dat verband internationaal zelfs sterker.

Mijn derde bezwaar ging over de Easterlin-paradox: het idee dat economische groei in rijke landen niet meer leidt tot meer levensgeluk. Recent onderzoek laat zien dat het genuanceerder ligt. Als je je leven een 7 geeft, is dat een 7 ten opzichte van het ‘best denkbare leven’ – alleen schuift dat ijkpunt mee omhoog naarmate een samenleving rijker wordt. Een 7 in 2008 stond voor een veel beter leven dan een 7 in 1959, en corrigeer je voor die verschuivende lat, dan blijkt het levensgeluk in rijke landen wél te zijn gestegen – het gaat ongeveer gelijk op met het inkomen.

Krimp is voor landen als Nederland dus een slecht idee. Dit wil niet zeggen dat alles wat Piketty voorstelt onzinnig is: een wereldwijde belastingautoriteit zou in theorie een prima wapen zijn tegen belastingontwijking door miljardairs. In theorie, want: zijn deze plannen überhaupt uitvoerbaar?

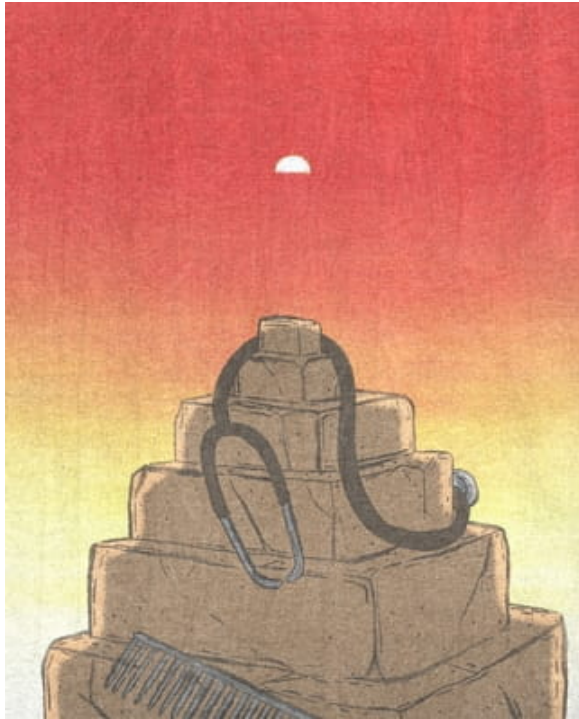
Zijn Piketty's plannen haalbaar?

Het eerste obstakel van dit rapport zit 'm in het potentiële draagvlak. Want welke grote groepen Nederlanders, Duitsers of Amerikanen gaan stemmen voor economische stagnatie? ‘Je moet verplicht minder werken, krijgt een gemaximeerd inkomen, en dat belasten we flink zwaarder’ is geen electorale *banger*. Partijen die Piketty's voorstellen overnemen, vervreemden de meeste kiezers van zich en duwen hun fractie naar de marge.

Nederland is een van de weinige landen met een gekozen partij die degrowth omarmt. De Partij voor de Dieren haalde bij de afgelopen Tweede Kamerverkiezingen een marginale 2,1 procent van de stemmen, met iets mildere voorstellen dan die van Piketty.

Stel dat Piketty's missie om meer progressieve partijen achter zijn plannen te krijgen slaagt, dan is het gevaar levensgroot dat we in dit land eindigen met machthebbers die juist minder om klimaat en leefbaarheid geven. Want er is werkelijk geen greintje bewijs dat kiezers hun eigen inkomen omlaag willen stemmen. Waar conservatieven zich wat vaker mogen afvragen of iets eerlijk is, is het te hopen dat progressieven zich zullen afvragen of Piketty's vergezichten realistisch zijn.

Piketty kent dit bezwaar, en belooft daarom dat vrijwel niemand de krimp gaat voelen: in zijn berekeningen gaat in Europa maar 6 procent van de mensen erop achteruit, vrijwel allemaal aan de top. Dat is tegelijkertijd mooi en ondenkbaar. Allereerst maakt een verplichte 25-urige werkweek weliswaar de uren gelijk, maar niet de lonen: de chirurg verdient in zijn 25 uur nog altijd een veelvoud van wat de kapper krijgt. Alle gelijkheid moet dus alsnog uit belastingen komen.

Herverdeling op die schaal verandert het gedrag van wie haar betaalt, alleen komt dat gedrag in Piketty's model niet voor. Zo draaien de onderzoekers hun lezers een rad voor ogen. (En geloof me: hier zit een groot fan van progressieve belastingen.) Bovendien is er een wereldwijde belastingautoriteit voor nodig. Zoals ik al zei: dat zou mooi zijn! Maar is er iemand die serieus gelooft dat Russen en Amerikanen belasting gaan afdragen voor Indiërs en Kenianen, als het de Europese Unie al amper lukt een fiscale unie te vormen?

Tot slot: stel je eens voor dat een Nederlands kabinet de agenda van Piketty & co. er op de een of andere manier doorheen krijgt, dan nog zal het experiment van korte duur zijn. Werk ik vanaf morgen nog 25 uur per week en koop ik minder, dan mist de schatkist niet alleen mijn inkomstenbelasting, maar ook de btw op alles wat ik niet meer afreken en de vennootschapsbelasting van de zaak die mij als klant kwijt is.

Minder belastinggeld dus voor het aanleggen van fietspaden, voor het bouwen van sociale huurwoningen (van Piketty moeten we sowieso minder bouwen!), voor leraren en verpleegkundigen. De hebzucht van de burger is de zuurstof voor de verzorgingsstaat.

Piketty lost dat op met hogere belastingen. Maar welk draagvlak resteert daarvoor op het moment dat mensen hun bruto-inkomen zien kelderen? Onderzoek wijst eerder de andere kant op: het is de groei die het vertrouwen in de overheid voedt, en het zijn de hoge inkomens die de sociale cohesie versterken. Stagnatie daarentegen maakt ons juist ontvankelijk voor nulsomdenken: het idee dat je alleen vooruitkomt ten koste van een ander. Wie zijn jeugd doorbrengt in een tijd van lage economische groei, draagt dat nulsomdenken zijn leven lang met zich mee.

Nulsomdenken is de perfecte voedingsbodem voor populistische partijen; zondebokpolitiek gedijt er goed bij. Langdurige krimp is dus de snelste manier om solidariteit te slopen, en elk degrowth-experiment zal daarom binnen de kortste keren worden teruggedraaid.

Het zal niet makkelijk worden om de planeet leefbaar te houden én ieder mens een fatsoenlijk leven te geven. Maar van alle strategieën die op tafel liggen, is die van Thomas Piketty bij uitstek ten dode opgeschreven.